

МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ ЯК ШКОЛА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПИСЕМНИХ ПАМ'ЯТОК

2008 р. був багатим на міжнародні форуми, конференції, семінари, які стали тією необхідною школою, що сприяє обміну досвідом і навчанню реставраторів, суттєвою підтримкою їх діяльності та об'єднанню для вирішення спільних проблем. Наші спеціалісти стали учасниками кількох таких конференцій.

Давні і сталі традиції української реставраційної школи отримують своє продовження у нових формах діяльності, які є необхідні не лише для реставраційної справи, але й дозволяють відкрити минуле, скоректувати сучасний стан та поглянути у майбутнє. Традиція проведення міжнародних реставраційних форумів починає формуватися й у Львові. Так, 15-18 травня 2008 р. відбувся II Міжнародний форум реставраторів “Проблеми сучасної консервації та реставрації”. Форум був організований Львівською національною академією мистецтв та Краківською академією мистецтв ім. Яна Матейки.

У роботі форуму взяли участь представники багатьох Львівських реставраційних організацій, зокрема інституту “Укрзахідпроектреставрація”, Національного музею у Львові ім. А. Шептицького, Львівської галереї мистецтв, Української академії друкарства, Національного університету “Львівська політехніка”, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України (далі — ЛНБ). Відзначилися своєю активністю і зарубіжні гості, особливо із Краківської академії мистецтв (24 доповіді).

Форум проводився у формі пленарних засідань, лекцій на об'єктах, екскурсій у музеї м. Львова. Він охоплював питання: подальшого розвитку реставраційної школи; методик реставрації пам'яток історії та творів мистецтва; сучасних способів досліджень і новітніх технологій та матеріалів, які використовуються у реставраційній практиці; шляхів збереження пам'яток культури.

Згуртувавши львівських реставраторів багатьох напрямків, форум дозволив їм обмінятися досвідом як між собою, так і з зарубіжними колегами. Реставратори обговорили актуальні проблеми сьогодення та висловили впевненість, що лише спільно можна здійснити синтез ідей щодо подальшого розвитку системи підготовки кадрів та національної реставраційної школи.

Під час конференції прозвучали доповіді, присвячені пристосуванню географічних інформаційних систем для консервації; методам управління об'єктами культурної спадщини; новітнім консерваційно-реставраційним технологіям та матеріалам; традиційним методикам реставрації творів графіки, рукописів і стародруків, сучасним біологічним, фізико-хімічним дослідженням у реставраційній практиці; а також широко і фахово висвітлювалися проблеми та шляхи збереження пам'яток архітектури і творів мистецтва в Україні, Польщі, Угорщині, Естонії.

Активне обговорення тем, висловлених у доповідях та дискусіях, що відбувалися не лише під час засідань, але й під час зустрічей в кулуарах, вивели реставраторів на певний рівень наукового осмислення процесів, які відбуваються у культурному житті України. Обговорювався вклад реставрації у ці процеси і необхідність створення єдиного фахового об'єднання, яке допомагало б у корегуванні реставраційної діяльності на шляху збереження, а не оновлення пам'яток культури.

У доповідях, присвячених навчання майбутніх реставраторів розглядалися питання про перспективи і розвиток реставраційної школи та проблеми формування концепції підготовки спеціалістів у системі художньої вищої освіти. Дуже прикро, що сьогодні в реставраційній галузі залишилися лише окремі подвижники, які не мислять себе поза реставраційною діяльністю, які хочуть і можуть передати свій практичний досвід майбутнім поколінням реставраторів.

Значний інтерес викликали доповіді, які торкалися проблем реставрації паперу, оскільки висвітлювали насущні проблеми збереження історичних документів.

Тези та матеріали доповідей II Міжнародного форуму реставраторів видані в ілюстрованому збірнику: "Проблеми сучасної консервації та реставрації".

У ювілейній VI Міжнародній науково-практичній конференції "Збереження, дослідження, консервація, реставрація та експертиза музейних пам'яток", присвяченій 70-річчю Національного науково-дослідного реставраційного центру України, яка відбулася 27-30 травня 2008, взяла участь реставратори музеїв, бібліотек, архівів, науково-дослідних установ та інших інституцій більш як з 20 міст України, а також колеги з Росії, Білорусі, Латвії, Литви, Естонії, Польщі та США. В рамках конференції відбулася виставка: "Відроджені шедеври з музейних скарбниць України".

Робота конференції була присвячена питанням подальшого розвитку реставраційної галузі в Україні, реставрації та консервації пам'яток історії та культури на різноманітних матеріальних носіях, використанню новітніх технологій та матеріалів для їх захисту та збереження, підготовки фахівців з реставрації.

Пленарні засідання були побудовані таким чином, що сприяли спілкуванню дослідників, реставраторів та консерваторів пам'яток матеріальної культури на тканині, металі, дереві, камені, папері, шкірі, пергаменті. Це дозволило фахівцям збагатити свій практичний досвід знаннями про збереження та дослідження унікальних об'єктів, відновлення властивостей органічних і неорганічних матеріалів, які служили основою для створення відповідної пам'ятки.

Відрадно, що з кожним роком зростає кількість доповідей, присвячених дослідженню реставрації та збереженню історичних пам'яток на папері та пергаменті (цьогоріч їх було понад 20 % від загальної кількості доповідей), у яких представлено методики реставрації європейських кодексів, карт, акварельних малюнків, графічних творів, а також розробки способів захисту та збереження мистецьких творів на папері.

Частина доповідей торкалася питань формування концепції професійної підготовки реставраторів. Розглядалися сучасні форми підготовки фахівців з реставрації писемних документів. Особлива увага акцентувалася на комплексі знань, якими повинні володіти реставратори книги. На відміну від інших країн, зокрема Польщі, наші навчальні заклади працюють у цьому напрямі на свій страх і ризик, оскільки не існує єдиної програми підготовки фахівців для такої важливої галузі, яка покликає зберегти наш неоціненний культурний скарб.

23-27 червня 2008 р. у Всеросійській державній бібліотеці іноземної літератури ім. М. І. Рудоміно (м. Москва) відбувся Міжнародний навчальний науково-практичний семінар “Основи реставрації західноєвропейської оправи і фотодокументів”. Незважаючи на нечисельний склад доповідачів (20), семінар об'єднав велику аудиторію реставраторів провідних реставраційних центрів Москви, Санкт-Петербурга та інших інституцій Росії, Казахстану, Грузії, України (Київ, Львів, Харків).

Тематика семінару охоплювала чотири напрямки: доповіді про діяльність Центрів (відділів) консервації з практики забезпечення збереження документів; лекції і практичні заняття спеціалістів Національної бібліотеки Австрії; доповіді про збереження та реставрацію фотографій; відвідування провідних реставраційних центрів Москви.

Квінтесенцією семінару були майстер-класи з консервації книг та збереження паперу і пергаменту, проведені австрійськими колегами Вольфгангом Кройцером та Крістою Хофманн. Завдяки презентації фото- і відеоматеріалів, а також макетів книг, футлярів, зразків реставраційних матеріалів та обладнання, австрійські колеги зуміли розкрити основні принципи своєї роботи. Зокрема, вони деталізували різноманітні методи виконання часткової чи цілісної реставрації шкіряних західноєвропейських оправ книг, показали, як можна здійснити заміну шкіряного корінця

книги на тканинний, як заповнювати шкірою і папером втрати оправ, як захищати крихкі оправи японським папером, очищати шкіру та обробляти її спеціальними мастилами.

Цікавим є підхід австрійських колег і до реставрації пергаментних документів та оправ, зокрема і до очищення, заповнення втрат, усунення деформації, закріплення фарбового шару, ламінування, і до виготовлення нового пергаментного корінця та пергаментних оправ двох конструкцій (м'якої та твердої). Реставратори показали невідомий для нас спосіб монтажу пергаментних об'єктів та різновиди паспарту і футлярів для збереження фотографій і негативів.

Особливо нас цікавила інформація, яка стосувалася реставрації фотографій, оскільки в ЛНБ такі роботи ще не проводилися. На жаль, практичній реставрації фотографії була присвячена лише доповідь реставратора Архіву РАН М. А. Волчкової, яка детально висвітлила особливості реставрації фотографії на альбуміні.

Новинкою у реставраційній практиці стало залучення ультразвукового обладнання для очищення документів (дослідницькі роботи проведені у Лабораторії реставрації документів архіву РАН Н. Ф. Паламар і І. С. Шариповою), а В. А. Парфьонов представив спеціальний лазерний пристрій, розроблений на кафедрі Лазерних вимірювальних і навігаційних систем Санкт-Петербурзького Державного Електротехнічного Університету. Цей метод дозволяє виконувати очищення без зволоження об'єктів, що є важливим при реставрації документів з нестійкими до вологи чорнилами та фарбами.

Працівники Російської державної бібліотеки (далі — РДБ) переконали в необхідності придбання кожною бібліотекою кліматичної камери, призначеної для сушіння документів (книг) різними способами: дифузійним, конвективним, сорбційно-конвективним, вакуумним, сублімаційним та струмом високої частоти. Представлена ними камера типу VC 42000 фірми Vö TSCH Industrietechnik GmbH здатна працювати в режимі при температурі від -45 до +185°C та вологості від 10 до 98 % і вміщує до 100 книг.

Цікавий підхід до вимог при реконструкції та побудові книгосховищ представили співробітники РДБ. Стан мікроклімату у сховищах залежить від якості як будівельних матеріалів, так і від якості самих робіт. Контроль активної реакції середовища штукатурки стін (показник рН) дозволяє аналізувати кількість вологи і перебіг хімічних реакцій. А впровадження пластикових вікон та дверей змінює рівновагу температурно-вологісного режиму внутрішньої і зовнішньої сторони приміщень, що може сприяти утворенню конденсату. Отже, штучна зміна показників внутрішнього

мікроклімату до встановлених норм не завжди доцільна, оскільки може лише підсилити негативний ефект.

На завершення роботи семінару учасники відвідали реставраційні відділи Всеросійської державної бібліотеки іноземної літератури ім. М. І. Рудоміно, Головного Архіву м. Москви та Центр консервації документів бібліотек навчальних закладів РФ. Вразило оснащення високопрофесійною апаратурою в Архіві, де кожен реставратор має своє персональне обладнання. Тут механізовано процеси заповнення втрат паперу за допомогою доливних машин, діють пристрій для реставрації книг без розшивання книжкового блоку, вакуумний і позолотний преси, каутери, струменеві сушарки і т. п. На надзвичайно високий рівень поставлено сканування і мікрофільмування документів. Усі відвідані відділи мають ванни з гарячою і холодною водою, обладнані вакуумними столами і апаратами для потоншення шкіри Schärf-Fix, що дозволяє пришвидшити виконання необхідних заходів.

На усіх конференціях обговорювались насущні проблеми музеїв, бібліотек, архівів. Особлива увага зверталася на необхідність зміни традиційних підходів до організації роботи музеїв, потребу в популяризації експозицій чи окремих пам'яток за допомогою використання сучасних інформаційних технологій; впровадження інформації про діяльність музеїв в систему Інтернет; співпрацю з мас-медіа, застосування маркетингового та інноваційного підходів; забезпечення відвідувачів рекламною продукцією. Вважаємо, що робота такого комплексного змісту не була б зайвою і для бібліотечних закладів, а ще більше сприяла б збереженню та глибокому вивченню пам'яток писемності та друку.

Любов Льода, Леся Дзендзелюк